

Situácia s prípravkami na ochranu rastlín na Slovensku

Andrej Kunca, Juraj Galko, Milan Zúbrik, Jozef Vakula, Andrej Gubka, Michal Lalík, Roman Leontovyč, Slavomír Rell, Valéria Longauerová, Bohdan Konôpka, Christo Nikolov, Marcel Dubec

Úvod

Vlastník alebo správca lesa, odborný lesný hospodár (ďalej OLH), lesník alebo lesný robotník môže pri niektorých činnostiach pri spravovaní lesov byť usmerňovaný aj právnymi predpismi ovplyvňujúcimi zdravie rastlín, v prípade lesa zdravie lesných drevín. Ide o povinnosti súvisiace s aplikáciou prípravkov na ochranu rastlín a pomocných prípravkov, ich evidenciou a s obmedzením ich aplikácie v chránených územiach a certifikovaných lesoch.

Odborná spôsobilosť na prácu s prípravkami na ochranu rastlín

Profesionálny používateľ prípravkov na ochranu rastlín a pomocných prípravkov musí byť držiteľom osvedčenia o odbornej spôsobilosti (§ 32 zákona č. 405/2011 Z. z., o rastlinolekárskej starostlivosti, (ďalej „zákon o rastlinolekárstve“). Toto osvedčenie vydáva napr. Národné lesnícke centrum – Centrum transferu poznatkov a lesnej pedagogiky vo Zvolene ako inštitúcia poverená organizačným zabezpečením vzdelávania a vydávaním osvedčení. Osvedčenie sa s celoštátnou platnosťou vydáva na dobu určitú, t.j. na 10 rokov a to tomu, kto absolvoval odborné vzdelávanie a zároveň vykonal testy odbornej spôsobilosti.

Národné lesnícke centrum (ďalej NLC) zabezpečuje odborné vzdelávanie na základe poverenia Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (ďalej MPRV SR), a to v dvoch moduloch:

- Modul 02: Odborné vzdelávanie v oblasti prípravkov na ochranu rastlín pre vedúcich pracovníkov v poľnohospodárskej a lesníckej praxi. Ide o manažérov, ktorí prípravky nakupujú, sú zodpovední za skladové priestory, alebo odovzdávajú pracovisko, kde sa budú aplikovať prípravky na ochranu rastlín a pod.
- Modul 04: Odborné vzdelávanie v oblasti prípravkov na ochranu rastlín pre aplikátorov v lesníctve. Tento modul musia mať ľudia, ktorí napr. fyzicky berú postrekovač na chrbát a aplikujú prípravky v lese, teda ktorí realizujú fyzicky ťažkú a zdraviu nebezpečnú prácu.

Odborná spôsobilosť nie je potrebná pri aplikácii prípravkov na ochranu rastlín, ktoré sú určené na osobnú spotrebu. Odbornú spôsobilosť musí mať aj predajca prípravkov, aby bolo pri predaji zabezpečené odborné poradenstvo tým, čo

si kupujú prípravky na ochranu rastlín, ktoré sú určené na osobnú spotrebu. Zároveň je zakázaný samoobslužný predaj takýchto prípravkov na ochranu rastlín (§ 32 ods. 8 zákona o rastlinolekárstve).

Kto takéto osvedčenie má, môže pracovať, t.j. manipulovať a aplikovať prípravky, a to tie, ktoré sú uvedené vo výnose MPRV SR, v ktorom sa raz ročne aktualizuje tento zoznam prípravkov na ochranu rastlín a pomocných prípravkov. Tento zoznam existuje aj v elektronickej podobe na stránke Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho (ďalej „ÚKSÚP“) – <http://pripravky.uksup.sk/pripravok/search>.

Držiteľia osvedčenia na prácu s prípravkami na ochranu rastlín, ktoré sú uvedené v „zozname prípravkov“ vydávaných vo výnose MPRV SR, však nie sú oprávnení pracovať s prípravkami, ktoré sú uvedené v zozname vydávanom Úradom verejného zdravotníctva (zákon č. 103/2015 Z. z., o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravotníctva, § 15), napr. na <https://www.ccsk.sk/databio/PovoleneBV.html>. Na prácu s týmito prípravkami (zvyčajne sú to „veľmi toxické prípravky“) je potrebné školenie, ktoré organizačne zabezpečuje regionálny úrad verejného zdravotníctva. Trvanie takéhoto osvedčenia je na dobu neurčitú. Ide zvyčajne o aplikáciu ľudskému zdraviu nebezpečnejších prípravkov, ktoré sa používajú v blízkosti obydli na napr. dezinfekciu, dezinfekciu a deratizáciu (ďalej „DDD“).

Evidencia a odpočet spotreby prípravkov

Spotrebu prípravkov na ochranu rastlín a pomocných prípravkov spotrebovaných v lesnom hospodárstve je potrebné evidovať a súhrnné údaje zasielať na NLC, Lesnícku ochrannú službu do Banskej Štiavnice do 15.2. za predchádzajúci rok (§ 35, ods. 3 zákona o rastlinolekárstve).

Spotreba sa eviduje:

- priebežne (je podrobná) a táto evidencia sa uchováva 3 roky pre prípadné kontroly,
- sumárne (je jednoduchá) a táto evidencia sa zasiela na LOS Banská Štiavnica do 15.2. za predchádzajúci rok.

Súhrnnú spotrebu je možné odpočítavať aj cez stránku:

- <http://www.los.sk/spotreba.html>, kde sú zverejnené tabuľky vo formáte Excel

- <https://www.e-los.sk/Pripravky/Pesticidy/Navod>, kde je umožnený interaktívny výber obhospodarovateľa a prípravkov, čím sa znižuje chybovosť hlásení. Údaje sa zapisujú priamo do elektronickej databázy a nie je potrebné zasielať údaje poštou alebo mailom.

Obmedzenia pre aplikáciu prípravkov na ochranu rastlín

Okrem obmedzení týkajúcich sa aplikácie prípravkov na ochranu rastlín podľa zákona 543/2002 Z. z., o ochrane prírody a krajiny (2.–5. st. ochrany prírody) existuje aj obmedzenie na aplikáciu prípravkov v územiach NATURA2000 vyplývajúce z vyhlášky vydané k rastlinolekárskeho zákona. Ide o vyhlášku č. 488/2011 Z. z., o ochrane zdravia, kde v § 7 sa uvádza, že ak niekto chce aplikovať prípravky na ochranu rastlín v územiach NATURA2000, tak je potrebné žiadať o súhlas, resp. výnimku (podľa § 28 zákona 543/2002 Z. z., o ochrane prírody a krajiny), kde sa posudzuje riziko škodlivého pôsobenia pre aplikáciu vybraného prípravku na jednotlivé skupiny biocenózy, ako sú:

- vodné stavovce a bezstavovce, vodné rastliny (Vo)
- vtáky (Vt)
- cicavce (Z)
- suchozemské bezstavovce (VČ)
- pôdne makro- a mikroorganizmy,
- vyššie a nižšie rastliny

Podobné obmedzenie je uvedené aj v tabuľke prílohy č. 11 k vyhláške č. 477/2013 Z. z., ktoré týmto upravuje aplikáciu pomocných prípravkov v územiach NATURA 2000.

Spotreba prípravkov

Prípravkov na ochranu rastlín pre použitie v lesoch každým rokom klesá. Súvisí to najmä s vyradovaním účinných látok z registrácie na európskej úrovni. Nové autorizácie priprav-

kov nepribúdajú, resp. len ďaleko pomalšie, ako sú vyradované. Pri autorizácii prípravkov sa často využíva inštitút „vzájomného uznávania“ prípravkov autorizovaných v zahraničí. Taktiež je možné autorizovať prípravky do lesov cez inštitút „menej významného použitia“, a to u tých prípravkov, ktoré sú už autorizované na Slovensku; ide o ochranu rastliny rastúcej na výmere menšej ako 10 tis. ha alebo o lokálne sa vyskytujúceho škodcu. Aktuálne je na Slovensku do lesov autorizovaných 74 prípravkov s 21 účinnými látkami.

S poklesom dostupných prípravkov a s nárastom chránených území a lesov certifikovaných v schéme FSC a PEFC klesá aj spotreba prípravkov. Prípravkov je málo a plocha, kde je možné ich použiť, neustále klesá.

Záver

Pravidlá pre používanie prípravkov na ochranu rastlín sú prísne. Avšak takáto prísna regulácia prípravkov na ochranu rastlín vyplýva zo smerníc a nariadení Európskej komisie a Rady. Následné transponovanie pravidiel EÚ do národných právnych predpisov sa tieto pravidlá aj premietajú na územia Slovenska.

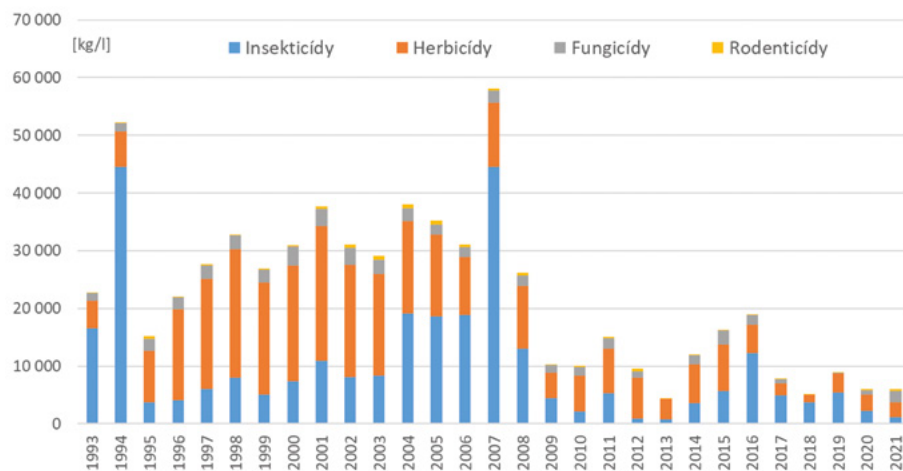
Z rôznych dôvodov spotreba prípravkov posledných 15 rokov klesá, okrem spotreby repelentov. Na túto situáciu sa lesníctvo bude musieť prispôbiť tým, že väčší dôraz sa bude klásť na nechemické metódy ochrany lesov.

Podakovanie:

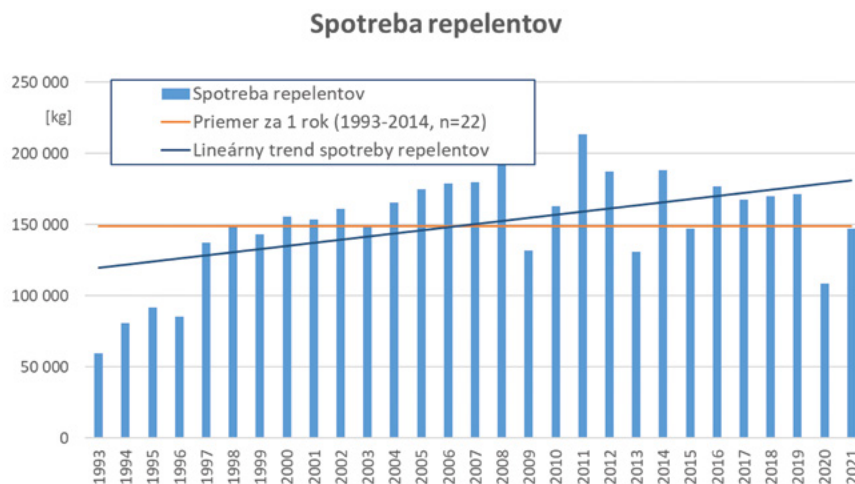
Tento článok vznikol vďaka podpore v rámci Operačného programu Integrovaná infraštruktúra pre projekt: Centrum excelentnosti lesnícko-drevárskeho komplexu LignoSilva (kód ITMS: 313011S735), spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja, ďalej vďaka projektu „Výskum a vývoj bezkontaktných metód pre získavanie geopriestorových údajov za účelom monitoringu lesa pre zefektívnenie manažmentu lesa a zvýšenie ochrany lesov“ (FOMON), ITMS 313011V465 na základe podpory operačného programu integrovaná infraštruktúra financovaného z Európskych štrukturálnych a investičných fondov. Publikácia vznikla vďaka podpore Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-19-0116 „Aplikácia entomopatogénnych húb z rodu *Beauveria* proti inváznym druhom hmyzu, č. APVV-19-0119 „Potenciál huby *Entomophaga maimaiga* regulovať početnosť mnišky veľkohlavej *Lymantria dispar* (L.) na Slovensku“ a APVV-21-0131 „Vývoj a testovanie biologicko-mechanických spôsobov ochrany ihličnatých sadeníc pred hmyzími škodcami v lesoch poškodených veľkoplošnými kalamitami“ a projektu „Znižovanie environmentálnej záťaže pri pôsobení ozbrojených síl – výskum nových ekologických metód boja so škodcami lesa na území v správe podniku Vojenské lesy a majetky SR, š.p.“, ktorý je realizovaný s finančnou podporou Ministerstva obrany Slovenskej republiky.

Tab 1: Počet autorizovaných prípravkov na ochranu rastlín a pomocných prípravkov a počet účinných látok

2022	Počet	
	prípravkov	účinných látok
Insekticídy	9	4
Herbicídy	39	5
Fungicídy	7	4
Rodenticídy	2	1
Repelenty	4	2
Feromóny	13	5
Spolu	74	21

Obr. 1: Vývoj spotřeby vybraných skupín přípravků na ochranu rostlin za období 1993–2021 na Slovensku

Obr. 2: Vývoj spotřeby repelentů za období 1993–2021 na Slovensku

Adresa zástupca autorov:

Ing. Andrej Kunca, PhD.

Národné lesnícke centrum

Lesnícky výskumný ústav Zvolen

Lesnícka ochranná služba

Lesnícka 11

969 01 Banská Štiavnica

Slovenská republika

e-mail: andrej.kunca@nlcsk.org